

Stiluri de viață în România postcomunistă. Ce modele de comportament adoptăm și de ce

Ioana Cărtărescu¹

Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, România

Sursa: Revista Inovația Socială nr. 2/2011 (iulie - octombrie) pp. ...

URL stabil: <http://inovatiasociala.ro/index.php/jurnal/article/view/110>

Publicată de: Institutul de Cercetare a Calității Vieții

Revista Inovația Socială este o revistă online creată în cadrul proiectului „Inovația Socială - Factor al dezvoltării socio-economice”, proiect coordonat de Prof.dr. Cătălin Zamfir în cadrul Institutului de Cercetare a Calității Vieții. Această revistă utilizează politica liberului acces la conținut, pornind de la principiul conform căruia cercetarea deschisă publicului sporește schimbul global de cunoaștere. Inovația socială este o revistă electronică pe care cititorii o pot urmări pe măsură ce este scrisă și pe care o pot scrie ei înșiși. Revista va avea o apariție bianuală, dar fără a avea o dată de apariție, ci un interval în care este scrisă. Astfel, în lunile ianuarie-iunie 2009 va fi scris primul număr. În perioada respectivă, pe platforma online vor fi publicate în timp real contribuțiile și dialogurile generate între cititori și contribuitori.

Prin accesarea articolelor din arhiva Revistei Inovația Socială indicați acceptarea termenilor și condițiilor de utilizare care sunt disponibile la adresa <http://www.inovatiasociala.ro/> care indică, în parte, faptul că puteți utiliza copiile articolelor doar pentru utilizare personală, necomercială. Vă rugăm să contactați redacția pentru alte tipuri de utilizare la adresa contact@inovatiasociala.ro.

Orice copie a materialelor din Revista Inovația Socială trebuie să conțină aceeași notă de drepturi legale, așa cum apar acestea pe ecran sau tipărite.

“Stiluri de viață în România postcomunistă. Ce modele de comportament adoptăm și de ce”

Marian Vasile

Iași, Editura Lumen, 2010, 231 pagini

În ziua de astăzi, atât în mass-media, în varii domenii precum medicina sau spiritualitatea, cât și în simple conversații informale apare din ce în ce mai des sintagma „stil de viață”. Toți cei care o folosesc au o idee despre ce anume este un stil de viață și cam care ar fi elementele subscrise lui, însă precum se întâmplă în cazul multor concepte fundamentale teoretizate sociologic după ce au fost utilizate la scară largă la nivelul simțului comun, definirea și operaționalizarea acestuia reprezintă o provocare mult mai mare decât ar fi de așteptat, ținând cont de intensă sa utilizare.

Acestei provocări îi răspunde însă sociologul Marian Vasile, în cadrul lucrării „Stiluri de viață în România postcomunistă - Ce modele comportamentale adoptăm și de ce”(2010, Lumen, Iași), o scriere destinată atât cercetătorilor interesați de acest subiect, dar în același timp, după cum însuși autorul subliniază, omului obișnuit, fără o pregătire sociologică deosebită, care dorește să afle mai multe despre originile și manifestările diferitelor stiluri de viață și a-și putea înțelege mai bine propriile opțiuni legate de modul său de trai. Deși titlul duce cititorul cu gândul la analiza unui segment geografic și istoric destul de restrictiv (România postcomunistă), autorul dedică capitole întregi unei mai bune înțelegeri a stilurilor de viață în sine, la nivel universal, revizuirii teoriei relevante pe această temă și explicării unor concepte adiacente, necesare în analiza acestora. Acest lucru este ideal în special pentru cititorul nefamiliarizat cu domeniul, care are posibilitatea de a-și construi o imagine mentală cât mai completă și complexă asupra a modului în care acest concept este utilizat în literatura de specialitate, fără a avea dificultăți în urmărirea discursului (aspect la care contribuie atât structura bine definită, ușor de navigat a lucrării, cât și limbajul predominant accesibil utilizat de autor). Totuși, prin prisma bogăției de date statistice provenite din cercetări la nivel național și internațional prezentate în paginile cărții, ea constituie un punct de interes și o sursă de bibliografie și pentru cercetătorul pasionat de această temă, cu atât mai mult cu cât, așa cum însuși autorul remarcă, în țara noastră nu a fost încă elaborat un număr semnificativ de studii cu privire la stilurile de viață.

În prima parte a lucrării, atenția se concentrează în special pe așezarea fundației teoretice a acestui concept, fiind prezentate mai multe definiții ale stilului de viață, un scurt istoric al studiului acestuia, cât și o serie de metodologii utilizate în studierea sa (RVS, LOV, V.A.L.S etc). Tot aici, autorul inițiază discuția despre legătura indisolubilă dintre stilul de viață al individului și pe de-o parte sistemul de valori la care acesta aderă, iar pe de alta, resursele pe care le are la dispoziție (sunt enumerate și o serie de clasificări ale indivizilor în baza acestor aspecte) . Deși recunoaște și prezintă fenomenul individualizării, consecință a modernității care, datorită eliberării de structuri, opune într-un fel noțiunea de stil de viață celeia de clasă socială, Marian Vasile pune un necesar punct pe „i”, remarcând faptul că acest fenomen apare cu precădere în societățile dezvoltate, unde populația are nevoile de bază asigurate și își poate îndrepta atenția spre activități, idei și comportamente care nu au ca scop simpla câștigare a existenței, ci dezvoltarea personală și îmbunătățirea calității vieții. În continuare, autorul realizează o distincție între noțiunea de „stil de viață” și alte concepte similare, identificate în mod eronat cu aceasta (mod de viață, subcultură, consum etc). În ultimele două capitole, este realizată o radiografie a stării socio-economice actuale a societății românești și o scurtă privire de ansamblu asupra

principalelor stiluri de viață actuale ale românilor, raportată în special la relația cu trecutul.

Partea a doua tratează factorii ce duc la apariția diferitelor stiluri de viață, clasificați în 3 categorii: individuali, comunitari și sociali. Accentul cade în special asupra factorilor socio-economici și demografici (varsta, poziția socială, accesul la resurse economice etc) și mai puțin asupra particularităților psihologice ale indivizilor. Fiind un element cheie în generarea stilului de viață, ideea de poziție a unui individ în societate este aprofundată, aducându-se în discuție diferitele moduri de diferențiere între membrii acesteia, pe baza criteriilor materiale și/sau culturale: clase sociale, straturi sociale, status socio-economic etc. Pe lângă aceste trei mari categorii de factori, Marian Vasile mai enumeră și Mass Media și advertising-ul, elemente care oferă consumatorului o imagine a ceea ce înseamnă „normalitate” și cum ar trebui să arate o viață satisfăcătoare, pe de o parte incorporând elemente comune din comportamentele și atitudinile consumatorilor în materialele difuzate, pe de altă parte, imprimându-le acestora comportamente, aspirații și atitudini consistente cu ideea de „normalitate” prezentată.

Ultima parte își propune să facă legătura între stilurile de viață și calitatea vieții și să aprofundeze imaginea schițată anterior a societății românești prin prisma acestor stiluri, analizând-o cantitativ (analiză cluster de clase latente). În urma acestei proceduri, autorul identifică și denumesc 6 stiluri de viață majore, caracteristice societății noastre: „supraviețuitori în afara comunității”, „captivi în spațiul de status”, „câștigătorii tranziției”, „antreprenori individualiști”, „experimentatori raționaliști cu orientare socială” și „atemporalii”. Autorul semnalează limitarea datelor cantitative în înțelegerea categoriilor, menționând că un studiu calitativ este de asemenea necesar și binevenit pentru a completa informațiile adunate de el despre stilurile de viață.

Unul dintre puținele studii sistematice existente în acest moment pe piața românească pe o temă, în mod paradoxal, atât de des discutată precum stilurile de viață, lucrarea lui Marian Vasile vine în întâmpinarea a două tipuri de necesități: pe de o parte, nevoia de cunoaștere și înțelegere a felului în care trăiesc românii în postcomunism, a factorilor care le influențează comportamentele și preferințele, pentru a putea fi incorporați în politici de sustenabilitate, dar în același timp, o nevoie de o natură complet diferită: cea de a apropia scrierile sociologice de cititorul neavizat, pentru a-i servi în mod direct ca instrument de cunoaștere și auto-cunoaștere. Realizată cu profesionalism și rigoare științifică, dar același timp scrisă într-un mod accesibil, oferind toate informațiile necesare înțelegerii subiectului în discuție de către un cititor interesat, dar neinițiat în sociologie, autorul creează o punte între comunitatea academică și publicul larg, reușind performanța deloc ușoară de a elabora un instrument care să servească ambelor categorii.

Ioana Cărtărescu

ioana.cartarescu@yahoo.com

Sociolog, Master în Research in Sociology
Facultatea de Sociologie și Asistență Socială
Str. Schitu Măgureanu, nr. 9

Interviu cu Marian Vasile, autorul volumului

cercetător științific, Institutul de Cercetare a Calității Vieții, Academia Română
marian@iccv.ro

Vă rugăm să ne spuneți cum a luat naștere ideea apariției acestui volum

Am fost inspirat de lucrările foarte interesante ale unor colegi de institut și ale unor profesori cu care am avut ocazia să lucrez. Am presupus că pot produce ceva interesant și sper că am reușit. Cei trei ani de documentare și lucru efectiv la teza de doctorat, cuvintele frumoase rostite de profesorii Ioan Mărginean, Dumitru Sandu, Marian Preda, Mircea Comșa și Constantin Schifirneț la susținerea publică a lucrării, dar și încurajările lui Bogdan Voicu m-au determinat să o public.

Vă rugăm să ne spuneți câteva cuvinte despre metodologia utilizată

Domeniul stilurilor de viață este foarte frumos dar dificil de abordat în cazul României datorită absenței datelor culese în mod sistematic. Acest lucru este valabil în special în cazul analizelor cantitative care ne permit să generalizăm pentru grupuri mari de persoane, de ce nu, chiar pentru întreaga populație. În lucrare fac trimitere către diferite surse de date dar mă concentrez în special pe analiza secundară efectuată pe una dintre edițiile Barometrului de Opinie Publică Soros care conține un set destul de ofertant de indicatori ai stilurilor de viață ale românilor. Concluziile derivă din analiza cluster de clase latente (latent class cluster analysis) și analize de regresie logistică.

Vă rugăm să ne spuneți câteva cuvinte despre principalele concluzii ale studiului

Depinde de perspectiva prin care alegem să ne uităm la realitatea socială din România. Dacă alegem să fim optimiști, atunci putem remarca că datele indică existența a două tipologii consistente valoric și comportamental care au sau pot avea un impact social pozitiv dacă sunt stimulate în acest sens (câștigătorii tranziției și experimenterii raționaliști) dar și o tipologie dinamică, educată și dornică de afirmare care poate reprezenta clasa mijlocie de mâine (viitori antreprenori individualiști). Pe de altă parte, există două tipologii dependente (supraviețuitorii în afara comunității și atemporalii) și una afectată puternic de deficiențele sistemului (captivii în spațiu de status).

Datele sugerează, de asemenea, constituirea stilului de viață „omnivor”, cel puțin în orașele foarte mari. Omnivorii sunt acele persoane care consumă multe forme de cultură, uneori din stiluri chiar opuse. Acesta este un consum critic, motivat din dorința de cunoaștere, care generează o raportare rațională la mediul social.

În fine, dacă ne referim la calitatea vieții măsurată ca satisfacție cu viața, remarcăm importanța rețelei de relații (capitalul social) în asigurarea unui nivel acceptabil al bunăstării. Modul în care percepem situația este de asemenea important: dacă ni se dau motive să fim optimiști atunci vom avea mai multă încredere în viitor. E un tip de profeție autoîmplinită.

Vă rugăm să ne spuneți câteva cuvinte despre elementele de originalitate ale studiului

Din câte știu, este primul studiu din domeniu din România care se bazează pe analiza statistică a claselor latente. Tot eu am mai publicat în revista Calitatea Vieții, în 2008, un articol în care făceam un exercițiu de identificare a claselor sociale cu aceeași metodologie. În capitolul 7 realizez un demers de măsurare socială care arată de ce am ales sau am eliminat din analiză diferiți indicatori. De asemenea, cred că sinteza teoretică realizată este foarte utilă pentru cei interesați de domeniu deoarece aduc în prim plan preocupări curente în literatura internațională și ordonează puțin literatura foarte bogată pe subiect.

Care sunt aspectele pe care ați dori să le cercetați în continuare?

Acum mă concentrez foarte mult pe identificarea factorilor care îi fac pe oameni să fie mulțumiți cu viața pe care o duc. Sunt foarte interesat de domeniul bunăstării subiective, atins ușor în capitolul 7. Este o continuare firească a celor discutate în volum, stilurile de viață, satisfacția cu viața și fericirea sau, altfel spus, calitatea percepută a vieții fiind domenii care se întrepătrund.

Vă mulțumim pentru colaborare!